

УДК 339.924

JEL Classification: F02

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.36.2026.360541>

Радзівська С. О.

доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3680-7952>

«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Однією із ключових суперечностей сучасності, яка загострюється в умовах зростаючої турбулентності, є суперечність між глобалізацією та регіоналізацією. У такому контексті особливої актуальності набуває проблема трансформації регіонального розвитку в глобальній економічній системі, яка перебуває в умовах нестабільності. У статті подано ієрархічну структуру системи глобального управління світовою економікою, де особливу увагу приділено регіональному рівню, оскільки саме він відіграє важливу роль у захисті національних інтересів країн в умовах розгортання конфліктних ситуацій. Виявлено, що у сучасній міжнародній економіці «регіон» трактується здебільшого як категорію геополітичну та гео економічну. Наголошено на тому, що доповнення мережі ієрархією є необхідним для забезпечення стабільного та стійкого функціонування мережесистем.

Ключові слова: регіон, регіоналізація, трансформація регіонального розвитку, локалізм, локалізація, локальні мережесистеми, ієрархія, управління, світовий порядок.

Radziyevska Svitlana

State University "Kyiv Aviation Institute"

REGIONAL DEVELOPMENT IN THE WORLD ECONOMY AMID GLOBAL INSTABILITY

At the current stage of the world economy development, the formation of blocs of countries capable of resolving conflicts to secure raw materials and markets for their finished products is gaining momentum. In this context, the issue of transforming regional development within a global economic system in a state of turbulence takes on particular relevance. The goal of the publication is to highlight the role of the regional level within the hierarchical structure of the global economic system regulation. To achieve the goal, general scientific and special research methods have been used including those of the experts' assessments, comparative analysis, tabular representation, logical generalization, etc. The article examines the theoretical aspects of regional development in the modern global economy. Special attention is paid to the regulation of the world economy, which is currently facing growing global instability. The author reveals the contradiction of regionalization and globalization. At the core of the concept of regionalism – as a doctrine, a way of thinking, and a course of action – lies the concept of a region, which is viewed in two ways: as part of the territory of a nation-state or as a collection of territories belonging to several nation-states that together form this region. The process of forming a region from several states is called the process of regionalization or the process of forming regional integration associations. According to the ideology of regionalism, the space of the global economic system includes the aggregate of the spaces of nation-states and regional integration associations. The definition of localism as a variant of new regionalism is elaborated. It is argued that in the modern international economy, a "region" is largely interpreted as a geopolitical and geoeconomic category, and it is proposed that a region be understood as a locality such as a city, an agglomeration, a cluster, a technopolis, etc. Attention is paid to local network systems, which include strategic alliances, clusters, and urban agglomerations. It is emphasized that supplementing the network with a hierarchy is essential for ensuring the stable and sustainable operation of network systems.

Keywords: region, regionalization, transformation of regional development, localism, localization, local network systems, hierarchy, governance, world order.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки активізуються процеси утворення блоків країн, здатних до розв'язання конфліктів з метою забезпечення своїх економік сировиною і ринками збуту готової продукції. У такому контексті особливої актуальності набуває проблема трансформації регіонального розвитку в глобальній економічній системі, яка перебуває у стані турбулентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчує, що методологія підходів науковців до аналізу та визначення поняття «регіон» і «регіональний розвиток» визначається завданнями, які вони ставлять перед собою. Так, у публікації академіка НАН України А.А. Гриценка розкриваються методологічні під-

ходи до дослідження суперечностей глобалізації та локалізації, особливості прояву і розв'язання цих суперечностей в Україні, у просторі якої локалізувалися глобальні суперечності основних світових гравців [5]. У роботі українського вченого О.М. Олійника досліджуються феномени регіоналізації та локалізації з точки зору спільності та відмінностей у їхніх проявах відносно різних сторін суспільного буття [8]. У колективній монографії за ред. О.А. Довгаль та Н.А. Казакової науковці обґрунтовують своє бачення теоретичних та практичних аспектів процесів глобалізації та регіоналізації як векторів розвитку міжнародних економічних відносин [4].

У праці чл.-кор. НАНУ, керівника Центру теоретико-методологічних проблем історичної регіоналі-

тики Я.В. Верменич розкрито, що дискурс регіоналізму є оптимальною концептуальною рамкою соціального аналізу глоболокалізаційних процесів [2]. У дослідженні видатних українських економістів-міжнародників В.І. Чужикова та О.А. Федірка зроблено висновок, що під локалізацією слід розуміти складний мультиструктурний економічний і соціокультурний процес розвитку мікрорегіонів і гармонізацію їх за допомогою селективних інструментів регулювання та вивіреної моделі конкурентних відносин між окремими таксономічними одиницями; визначено особливості європейської локально-регіональної таксономії і показано роль механізмів та інструментів ЄС у процесі регулювання розвитку локальних моделей [14]. У статті О.В. Хитрої та Т.В. Терещенко розглянуто передумови і рушійні сили глокалізації як своєрідного синтезу процесів глобалізації та локалізації [13]. У публікації О.О. Гетманенка здійснено комплексне дослідження взаємодії глобалізаційних та глокалізаційних процесів у контексті сучасних трансформацій світової економіки та політики [3].

Формулювання цілей статті. Мета публікації полягає у висвітленні ролі регіонального рівня в ієрархічній структурі системи глобального управління світовою економікою, яка перебуває в умовах зростаючої глобальної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Основною суперечністю сучасності є суперечність між глобалізацією, яка розвивається за рахунок інформаційно-фінансових технологій, і локалізацією матеріальних і трудових ресурсів, не здатних переміщуватися в просторі зі швидкістю інформації та фінансових потоків. Ці суперечності рухаються і розв'язуються в різних формах і сферах. Суб'єктно найгостріше вони проявляються в суперечностях між транснаціональними, міжнародними корпораціями і національними державами, між однополярним і багатополярним світом, між глобалізацією і регіоналізацією, між людиною як біологічною істотою, що локалізована в просторі та часі, і соціальною істотою, не обмеженою простором і часом (Аристотель, Сміт, Рікардо, Маркс, наприклад, є учасниками сучасних філософських та економічних дискурсів, хоча фізично і біологічно вони вже не існують) [5, с.11].

З розпадом СРСР у першій половині 1990-х років набули прояву намагання з боку різноманітних суспільних рухів реконструювати регіональну модель «концертів» (угоди) держав, надавши їй глобального масштабу. Реформована ООН повинна була стати центром системи організації і управління світовою спільнотою, забезпечити вирішення багатьох завдань на багатосторонніх засадах. Проте на цей раз реалізувати багатосторонню міждержавну модель було неможливим внаслідок появи «нової тріади», що закріпилася в світі, і являє собою синтезування глобального інтеграційного процесу, глобалізму і цінностей атлантичної цивілізації. Відбуваються рівневі структурування світової спільноти. На перший план висувається і затверджується в міжнародній практиці історично новий рівень глобальної інфраструктурної ієрархії – міжнародні профільні організації, що являють собою сукупний державно-приватний потенціал у провідних сферах суспільного розвитку. Мова йде про чотири з них – міжнародні фінанси, міжнародна торгівля, між-

народні інформаційні поля, військовий комплекс. Конструкція такої геополітичної моделі XXI століття приймає форми піраміди, на верхівці якої – управлінський центр, що складається з провідних держав атлантичної цивілізації і профільні міжнародні організації, що реалізують завдання глобалізму. Інфраструктуру цього управлінського центру складають традиційні суб'єкти міжнародних відносин – національні держави та інші міжнародні організації. Тим самим атлантична цивілізація, являючись за змістом однією з форм цивілізаційної еволюції, набуває монопольного впливу на увесь спектр відносин глобального типу. Затверджуються ілюзії абсолютизму і глобальної влади, які протягом історичного процесу завжди передували деградації [7].

Член-кореспондент НАН України В.Р. Сіденко пояснює, що у цілому до глобальної кризи 2007–2008 рр. система глобального економічного регулювання залишалася не просто фрагментованою, але й до певної міри дуалістичною. З одного боку, діяла система ООН, органи і спеціалізовані організації якої перебували під переважним впливом країн, що розвиваються, а з другого – система інституцій, яка представляла інтереси, насамперед, найбільш розвинутих країн світу (у складі «Групи 7» (G7), ОЕСР, провідних міжнародних фінансових організацій (МВФ, Групи Світового банку), а також (до певної міри) СОТ) [11, с. 6]. У цілому проходження питань глобального порядку денного в рамках системи ООН наражається на серйозні перешкоди, які великою мірою зумовлені тим, що механізми цієї системи мають, здебільшого, політичний і морально-етичний характер, а не характер імперативного міжнародно-правового механізму, підкріпленого системою юридичних санкцій за невиконання зобов'язань. Саме тому реалізація прийнятих цілей розвитку істотно залежить від політичної волі ключових країн світу та від розуміння ними своїх національних інтересів. Але під впливом потужних корпоративних інтересів, які визначають політику найвпливовіших країн світу, процес впровадження новітньої моделі глобального сталого розвитку за багатьма напрямками вступає у конфлікт з процесом неоліберальної глобалізації економіки [11, с. 5].

Найбільш складними в ієрархічній структурі світового господарства є взаємовідносини національних держав і ТНК. Останні, на відміну від міжнародних регулюючих організацій і об'єднань, досить автономні в своїй поведінці. При цьому реальна влада ТНК спирається далеко не лише на транснаціоналізовану власність. Вона покоїться і на широко розгалуженій системі міжфірмових взаємин, глобальних корпоративних альянсів, що дозволяють здійснювати в міжнародному (глобальному) масштабі координацію і контроль за господарськими операціями усередині географічно розосереджених міжнародних виробничих систем. Остання обставина практично не уловнюється офіційною статистикою, що приводить до істотної недооцінки реальної потужності ТНК [12].

Академік НАН України О.Г. Білорус пише: «Сформована вже й наддержавна система влади та управління економікою світу. Вона відтворюється на розширеній основі у формі всіляких інтеграційних об'єднань, блоків, союзів держав, з одного боку, і об'єднань корпоративних структур, з іншого боку. До того ж різні глобальні лідери (політики, бізнесмени, менеджери, вчені)

також гуртуються у блоки. Тож наразі вже можемо говорити про формування системи глобального мережевого управління. ... Перспектива глобального суспільства – не демократична, а імперіалістично-неоколоніальна» [1, с.10].

У табл. 1. подано ієрархічну структуру системи глобального управління світовою економікою, де на особливу увагу заслуговує регіональний рівень, оскільки саме він відіграє важливу роль у захисті національних інтересів країн в умовах зростаючої глобальної нестабільності. Держави посилюють економічну та політичну взаємодію з метою зниження глобальних ризиків. Очевидно, що регіоналізація спрямована на зменшення того негативного впливу на держави-члени регіонального об'єднання, який є результатом програшу ними конкуренції з ТНК. Регіоналізацію слід

розглядати як намагання країн-членів об'єднання мінімізувати для себе негативні наслідки глобалізації.

Регіоналізація, або процес утворення регіонального інтеграційного об'єднання кількома національними державами, є формою глобалізації, оскільки остання об'єднує всі держави світу, а регіоналізація – певну її частину. Разом із тим регіоналізація суперечить глобалізації, оскільки створює нові кордони та обмеження на рух товарів, послуг, грошово-капітальних ресурсів та робочої сили. Узагальнено регіоналізація, ліквідуючи бар'єри на шляху формування відкритого світового ринку, виступає у ролі двигуна глобалізації і є проявом глобалізації як загальносвітового процесу. До моменту утворення регіональної держави замість групи національних держав регіоналізація веде до посилення єдності на локальному (регіональному)

Таблиця 1

Ієрархічна структура системи глобального управління світовою економікою

Рівень	Основні суб'єкти даного рівня	Основні функції структуроутворення
Глобальний / мегарівень -рівень функціонування наднаціональних регулятивних інститутів, створених суб'єктами міжнародної економічної діяльності для регулювання функціонування світового господарства шляхом застосування узгоджених ними механізмів та інструментів.	ООН (ЕКОСОП, ЮНКТАД тощо), МВФ, Світовий Банк, СОТ, ТНК, глобальні міжурядові економічні організації, глобальні неурядові організації, професійні співтовариства.	Міжнародні економічні організації пропонують правила для підтримання економічної рівноваги на світовому рівні, намагаються регулювати перебіг процесів глобалізації та регіоналізації. На цьому рівні взаємодія суб'єктів мікрорівня (ТНК) та метарівня регіональних інтеграційних об'єднань (РІО) визначає процеси глобальної інтеграції (глобалізації). Забезпечення формування і функціонування глобальних галузей (секторів) економіки; формування і підтримка глобальної інфраструктури; формування глобальних регулюючих правил і нормативів, що полегшують існування глобальних структур; контроль за ходом процесу глобалізації і розподілом вигід від нього.
Метарівень / міжнародний / регіональний -рівень регіональних інтеграційних об'єднань	Міжнародні торгові блоки і регіональні інтеграційні об'єднання; регіональні міжнародні економічні організації та професійні співтовариства	Рівень формування і функціонування регіональних об'єднань та процесів регіоналізації. Формування умов для утворення міжнародних регіональних виробничих систем і кластерів; формування і підтримка спільної регіональної інфраструктури; формування спільних регіональних регулюючих правил і нормативів, що полегшують регіональну економічну інтеграцію; погодження структурної політики в рамках регіональних інтеграційних об'єднань
Макрорівень / національний-рівень держав	Держави, національні недержавні установи та співтовариства, наділені законом регулюючими функціями у сфері своєї компетенції	Рівень функціонування національних держав посідає ключове місце у ієрархічній структурі світового господарства, оскільки держави є основними суб'єктами світового господарства. Держава несе відповідальність за перебіг економічних процесів на її території, регулювання зовнішньоекономічної діяльності в макроекономічному вимірі. Держави формують міжнародні інституції і визначають їх повноваження у регулюванні світового господарства. На цьому рівні спостерігається особливий вплив науково-технічної та цивілізаційно-культурної сфер. Макроекономічні параметри та індикатори визначають стратегії і тактики на всіх рівнях міжнародної економічної системи. Рішення, прийняті на макрорівні, є визначальними для всіх рівнів світового господарства. На їх основі відбуваються процеси утворення ТНК та РІО як основи процесів транснаціоналізації, їх доведеної форми – мережевізації; регіоналізації та глобалізації світового господарства. Формування цілісних економічних комплексів національного рівня і забезпечення загальнонаціональної структурної збалансованості економіки; проведення загальнонаціональної структурної політики через інструменти інвестиційної, науково-технічної, промислової, аграрної і ін. видів політики; формування конкурентоспроможних кластерів загальнонаціонального масштабу; підтримка єдиних правил конкуренції на внутрішньому ринку, що сприяє ринковій селекції найбільш конкурентоздатних суб'єктів економічної діяльності.

Джерело: розроблено автором на основі [12; 7; 4]

рівні та до послаблення єдності на глобальному рівні. Однак із утворенням регіональної держави відбувається фактична ліквідація регіонального об'єднання як сукупності національних держав і посилення глобальної єдності. Таким чином процеси регіоналізації сприяють формуванню блоків національних держав і тим самим – формуванню багатополлярної глобальної економіки [10].

Наведемо тлумачення регіону з публікації О.М. Олійника: «регіон» є загальнонауковою категорією, що позначає конкретно-історичну територіальну соціоприродну цілісність, яка володіє властивістю ресурсної (природні і соціальні ресурси), технологічної і етнокультурної самодостатності для розширеного соціального відтворення [8]. Найважливішою передумовою еволюційного розвитку регіональної економічної інтеграції є наявність певного політичного консенсусу держав-учасниць з основних питань економічної взаємодії. Як слушно підкреслює О.А. Довгаль, найважливішу роль у процесі регіональної економічної інтеграції відіграє політичний чинник [4, с. 111].

Системний аналіз та узагальнення різних точок зору переважно зарубіжними авторами дозволили видатним українським економістам-міжнародникам В.І. Чужикову та О.А. Федірку визначити локалізм як системну ідеологію, методологію та практику гіперконцентрації підприємницької та урядової активностей на селективних територіях земної поверхні (лінійний рівень), вертикальних площинах (офісна багатопверховість і підземні розважальні комплекси) та віртуальній інформаційній вузловій системі, гармонізована діяльність яких, з одного боку, значно посилює синергію економічних відносин і просторову, горизонтальну та секторальну конкуренцію, з другого, – посилює суперечності між лідерськими та аутсайдерськими (депресивними) територіями [14, с. 50].

Водночас саму локалізацію потрібно розуміти як складний мультиструктурний економічний і соціокультурний процес, скерований на розвиток мікрорегіонів та їхню системну гармонізацію за допомогою селективних інструментів і механізмів підтримання територій та вкрай обережної (залежно від панівної економічної доктрини) системи регулювання конкурентних відносин між ними [14, с. 50].

Глобалізація, регіоналізація і локалізація являють собою складові одного процесу планетарного економічного розвитку та знаходяться під впливом спільних чинників, прямо або ж опосередковано пов'язаних між собою [14, с. 47]. Про глокалізацію, як процес, що об'єднує тенденції глобалізації і локалізації, збільшуючи поляризацію між багатством і бідністю і створюючи «новий світовий безлад», ще у 90-х рр. ХХ ст. писав З. Бауман [2, с. 220].

У дослідженні О.О. Гетманенка виділено чотири узагальнені типи взаємодії глобального і локального: 1) Інтеграційна глокалізація – взаємне пристосування глобальних моделей до локальних потреб із одночасним розширенням можливостей локальних суб'єктів. Така модель передбачає двосторонню трансформацію – як глобальних, так і локальних практик. 2) Асимілятивна глокалізація – домінування глобальних моделей над локальними з тенденцією до культурної та економічної уніфікації. 3) Експансивна глокалізація – процеси, коли локальні культури чи практики набувають

глобальної популярності через мережеву взаємодію. 4) Сепаративна глокалізація – коли локальні інтереси або культурні практики спричиняють відокремлення від глобальних трендів, зберігаючи автономність і самодостатність [3].

У сучасній міжнародній економіці «регіон» трактується здебільшого як категорію геополітичну та гео-економічну, пропонують під регіоном розуміти локалітет як місто, агломерацію, кластер, технополіс тощо. Так, до локальних мережевих систем належать стратегічні альянси, кластери, міські агломерації тощо. Найважливішою особливістю стратегічних альянсів є заміна у відносинах між формуючими їх суб'єктами світового господарства конкуренції тісним співробітництвом, спрямованим на досягнення ними своїх цілей, які потребують вирішення певної проблеми або здійснення спільного стратегічного завдання, яке може бути виконаним лише на основі співпраці членів стратегічного альянсу, однак створює умови, за яких існує ймовірність виникнення суперечностей через неможливість узгодження інтересів компаній-партнерів, беручи до уваги і важливість інтересів альянсу як єдиної організації.

Можна констатувати, що існують різні класифікації стратегічних альянсів та кластерів, починаючи з локальних та завершуючи глобальними, залежно від того, до якого рівня у структурі світового господарства належать суб'єкти, що задіяні у їхньому формуванні. Результатом формування шляхом інтеграції підприємств та організацій стратегічних альянсів, кластерів та міських агломерацій є підвищення їх конкурентоспроможності та ефективності функціонування. Закономірним наслідком формування і функціонування локальних мережевих систем стає зміна перебігу економічних процесів на локальному рівні, в межах національних держав. В силу того, що світове господарство є складною ієрархічною системою, ці зміни перебігу економічних процесів на локальному рівні викликають зміни як на глобальному, так і на інших рівнях світового господарства [9, с. 153–154].

Таким чином, стратегічні альянси утворюються відповідно до угоди, укладеної на певний термін, передбачається однакова відповідальність їх членів за результати співробітництва. Характерною особливістю стратегічних альянсів є існування в них декількох центрів управління, відмова від централізованого управління, відсутність якого залишає відкритим питання забезпечення однакової відповідальності формуючих стратегічний альянс членів. Основним недоліком стратегічного альянсу як нової форми організації виробництва слід вважати відсутність чіткого механізму відповідальності за узгоджене функціонування його учасників. Важливо наголосити, що формування стратегічних альянсів ставить за мету на основі довіри й формальної домовленості трансформувати відносини конкуренції і суперництва суб'єктів світового господарства у партнерські відносини співпраці і взаємодопомоги, об'єднання набутого ними досвіду та виробничого потенціалу для підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності.

Принципи організації виробництва і співробітництва, закладені у стратегічних альянсах, отримують подальший розвиток у кластерах. У стратегічних альянсах принцип довіри і домовленості, партнерської

співпраці доповнюється формальною угодою, в той час як кластери можуть формуватися як з укладанням такої угоди, так і без неї. Особливістю кластера порівняно із стратегічним альянсом є відсутність термінового обмеження, тимчасового характеру його функціонування, він не передбачає і формування управління, тобто локальна мережа, сформована кластером, не передбачає включення до неї ієрархії. Успіхи використання кластерів у світі забезпечуються тим, що заснована на довірі участь в них приносить всім його учасникам підвищення ефективності функціонування та має довгостроковий перспективний характер.

Міська агломерація, як і локальний кластер, має територіальний вимір, формується різними підприємствами та організаціями, тому міська агломерація розглядається як специфічний кластер великого розміру, що функціонує відповідно до принципів, за якими функціонує кластер. Специфікою формування і функціонування міської агломерації у порівнянні з кластером є те, що велике місто як центр міської агломерації бере участь у процесах глобалізації як особливий специфічний суб'єкт світового господарства. Тобто, локальні мережі, утворені міськими агломераціями, сформованими великими містами глобального значення, набувають якостей глобальних мереж, тому локальні мережі, утворені такими міськими агломераціями, необхідно визначати як глокальні мережеві системи, оскільки вони відображають одночасно глобальні та локальні процеси у світовому господарстві.

Варто звернути увагу, що одним із основних викликів для ефективного функціонування локальних мережевих систем є впровадження сучасних методів управління та їх постійне удосконалення. Необхідно підкреслити, що ключовою структурно-організаційною проблемою ХХІ ст. у формуванні та функціонуванні всіх мережевих систем, як глобальних, так і локальних, стає співвідношення ієрархії та мереж. Така проблема є природною, коли йдеться про формування інформаційно-мережевої системи, в основі якої містяться закономірності, що суттєво відрізняються від тих, на яких було побудовано індустріально-ринкову економіку.

Таким чином, у проаналізованих видах локальних мережевих систем практично відсутнє управління ними, мережа функціонує без ієрархії. Лише у стратегічних альянсах має місце децентралізоване управління. Доповнення мережі ієрархією є необхідним для забезпечення стабільного та стійкого функціонування як глобальних, так і локальних мережевих систем.

У часи глобальних змін і стрімкої взаємодії світових систем постає потреба в чіткому розумінні того, як локальні суспільства відповідають на виклики глобалізації. На увагу заслуговує концептуальна модель О.О. Гетманенка, яка дозволяє унаочнити характер цієї взаємодії. Концептуальна модель базується на двох ключових вимірах: рівень глобального впливу та тип локальної реакції – від конструктивної адаптації до деструктивного спротиву [3].

Дотепер щороку збільшується кількість наукових праць, присвячених проблематиці регіоналізму, регіоналізації, формуванню і функціонуванню регіональних інтеграційних об'єднань. Не дивлячись на свою розмитість, термін «регіоналізм» не втрачає своєї когнітивної вартості, оскільки сфера його застосування розширю-

ється. Необхідно погодитися із Я.В. Верменич стосовно того, що регіоналізм виявився не перешкодою на шляху глобалізації, а, навпаки, ефективним засобом відновлення рівноваги, поставленої під загрозу ймовірно втратою певних опор стабільності національних держав. Поступовий, хоч і безпроблемний процес формування моделей регіональної інтеграції у контексті збалансування регіональних і державних інтересів в умовах суспільних трансформацій та геополітичних криз ХХ – початку ХХІ ст. є переконливим свідченням того, що багатоярусна конструкція регіоналізму вже стала невід'ємним елементом глобальної архітектури сучасного світу [2, с. 222].

На сучасному етапі процеси глобальної регіоналізації формують новий світовий економічний порядок об'єднуючи різні сфери: економічну, політичну, соціальну та ін., структуруючи таким чином глобальний простір. Процес глобальної регіоналізації слід розуміти як об'єктивний процес сучасного розвитку світової системи, спрямований на формування регіональних об'єднань, враховуючи глобальний економічний контекст. Цей процес має багаторівневу природу, наслідком чого є різноманітність процесів, що формують інтеграційні об'єднання (від субрегіональних організацій до трансрегіональних структур і навіть взаємодій на рівні локальних цивілізацій). Поряд з традиційними учасниками інтеграційних процесів – країн, у процесі глобальної регіоналізації беруть участь і недержавні гравці. Результатом процесу глобальної регіоналізації є поява глобальних регіонів, які стають сегментом глобального простору, де здійснюються взаємодії країн, бізнесу та громадянського суспільства на багатосторонній основі для вирішення спільних глобальних проблем. Володіючи власними характеристиками, глобальні регіони стають повноцінними одиницями поліцентричної світової системи, які змінюють світовий економічний порядок [6].

Під світовим порядком, слідом за академіком НАНУ А.А. Гриценком, розуміємо неформальні та формальні правила побудови та реалізації міжнародних відносин між суб'єктами світової системи в глобальному інституційному просторі-часі. Світовий порядок є результатом розвитку міжнародного порядку. Світовий порядок через міжнародні відносини співвідноситься з національними порядками, які регулюють суспільні відносини всередині країн. Зasadничі правила побудови національної держави зазвичай представлені конституцією. На відміну від національних міжнародні порядки стосуються міждержавних і міжнаціональних відносин і регулюють їх у межах взаємодії країн певного просторового ареалу. Світовий порядок формується разом з інтенсивним розвитком міжнародної торгівлі, міжнародних відносин і по часу збігається з екстенсивним розвитком капіталістичних відносин. У процесі міжнародної конкуренції окремі країни досягають технологічного, економічного і воєнного лідерства, одержують можливість встановлювати порядки, які вони вважають доцільними і на які добровільно чи примусово погоджуються інші країни. Технологічне лідерство забезпечує переваги у сферах, які були визначальними у міжнародних відносинах (мореплавство в період інтенсивного розвитку торгівлі та торгового капіталу, індустріальний розвиток у період становлення панування промислового капіталу, розвиток грошово-кре-

дитної сфери при переході до домінування фінансового капіталу). Кожному з цих етапів відповідає лідерство країни, яка була найбільш успішною у реалізації історичних переваг. Лідером епохи торгового капіталу була Голландія (друга половина 16 ст. – перша половина 17 ст.). З розвитком промислового капіталу лідерство переходить до Англії (друга половина 17 ст. – початок 20 ст.). Формування фінансового капіталу вивело в лідери США (перша половина 20 ст. – до теперішнього часу). Лідерство цих країн супроводжувалося посиленням і широким використанням їхніх валют у міжнародних розрахунках. Англійський фунт стерлінгів витіснив із пануючих позицій голландський гульден, а його у свою чергу долар США. Утвердження лідерства відбувається через конкурентну боротьбу, загострення суперечностей і війни. Глобалізація надала міжнародним порядкам, що змінювали один одного, загальносвітовий характер, перетворивши локалізацію в елемент своєї реалізації [5, с. 16–17].

На початку XXI століття провідні позиції, як і раніше, зберігають США та ЄС, проте Японію як третій центр економічного розвитку світу замінив Китай. США відіграють найважливішу роль в особливостях перебігу всіх економічних процесів, ця країна є найпотужнішим суб'єктом світового господарства. КНР намагається збільшити свій вплив на всі регіони світу, використовуючи БРІКС, ШОС, РВЕП, «Один пояс, один шлях». Одночасно регіональні лідери розширю-

ють сферу свого впливу в умовах зменшення ролі міжнародних економічних організацій з огляду на невідповідність механізмів регулювання світогосподарських зв'язків реаліям сьогодення.

Висновки. В основі поняття регіоналізму як доктрини, образу мислення і дій міститься поняття регіону, що розглядається двоюким способом: як частина території національної держави або як сукупність територій кількох національних держав, які формують цей регіон. Процес утворення регіону з кількох держав називається процесом регіоналізації або процесом утворення регіональних інтеграційних об'єднань. Відповідно до ідеології регіоналізму простір світової економічної системи включає сукупність просторів національних держав і регіональних інтеграційних об'єднань. Деталізовано визначення локалізму як різновиду нового регіоналізму. Обгрунтовано, що у сучасній міжнародній економіці «регіон» трактують здебільшого як категорію геополітичну та гео економічну, пропонують під регіоном розуміти локалітет як місто, агломерацію, кластер, технополіс тощо. Увагу приділено локальним мережевим системам, до яких належать стратегічні альянси, кластери, міські агломерації. Наголошено на тому, що доповнення мережі ієрархією є необхідним для забезпечення стабільного та стійкого функціонування як глобальних, так і локальних мережевих систем.

Література:

1. Білорус О.Г. Глобалізація і глобалізм: парадокси чи закономірність постіндустріальної цивілізаційної еволюції? *Економічний часопис XXI*. 2004. № 3. С. 7–11.
2. Верменич Я. В. Глобалізація vs локалізація: діалектика взаємодії у сучасному світі. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 30. 2021. С. 207–224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2021_30_12
3. Гетманенко О. О. Взаємодія глобалізації та глокалізації: тенденції конвергенції й дивергенції у XX столітті. *Економіка та суспільство*. Вип. №73, 2025. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-95>
4. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин: кол. монографія / кол. авт.; за ред. О.А. Довгаль, Н.А. Казакової. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2018. 540 с.
5. Гриценко А. А. Економічні суперечності глобалізації і локалізації та їх сучасні прояви. *Економічна теорія*. 2022. № 4. С. 5–29. DOI: <https://doi.org/10.15407/et2022.04.005>
6. Запукхляк В.З. Глобальна регіоналізація у формуванні нового світового економічного порядку. *Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*. Вип. 5 (133). 2018. С. 159–164 URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_159_ZapukhlyakVZ.p](https://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_159_ZapukhlyakVZ.p)
7. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2009. 364 с.
8. Олійник О.М. Поняття «регіоналізація» та «локалізація»: загальне та відмінне. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2009. С. 180–190.
9. Радзівська С.О. Глобалізація та регіоналізація у світовому господарстві. Київ: ТОВ «ТРОПЕА», 2020. 360 с.
10. Радзівська С.О. Регіоналізація і глобалізація: взаємозв'язки та перспективи безконфронтаційного розвитку. К.: «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2018. 376 с.
11. Сіденко В.Р. Важкі дилеми оновлення глобальної інституційної архітектоники. *Економіка України*, № 60(4(665)). 2017. С. 3–21. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/view/2017-04-1>
12. Сіденко В. Р. Тенденції становлення та розвитку системи глобального управління економікою. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип.110. Частина 1. 2012. С. 41–46.
13. Хитра О.В., Терещенко Т.В. Глокалізація як визначальний чинник організації зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроінтеграції. *Приазовський економічний вісник*. Вип. 4(36). 2023. С. 7–15. URL: <https://irlykhuml.univer.km.ua/handle/123456789/300>
14. Чужиков В.І., Федірко О.А. Локалізм проти глобалізму (європейський методологічний кейс). *Регіональна економіка*. № 4. 2021. С. 44–56. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-4-6>

Дата надходження статті: 10.03.2026

Дата прийняття статті: 30.03.2026

Дата публікації статті: 02.06.2026